

**В.Г. ГРАНОВСЬКА, кандидат економічних наук, доцент,
докторант**
В.М. КРИКУНОВА, кандидат економічних наук, доцент

Організаційні трансформації аграрного бізнесу в Україні

Мета статті - визначити напрями удосконалення підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки на основі запровадження інноваційних форм її організації.

Методика дослідження. За допомогою статистичного, компаративного та графічного методів здійснено оцінку стану та тенденцій організаційних трансформацій аграрного бізнесу в Україні та у розвинутих країнах світу.

Результати дослідження. Проаналізовано динаміку кількості суб'єктів аграрного підприємництва, їх структуру за ознаками правового статусу, обсягу та результатів діяльності. Виявлено тенденції щодо концентрації бізнесу в аграрному секторі, характерні сучасному етапу розвитку української економіки та економіки США і країн ЄС. Досліджено переваги та недоліки функціонування сільськогосподарських підприємств різного розміру, що дозволило ідентифікувати подібність проблем, які постають перед суб'єктами малого підприємництва аграрної сфери, і визначити пріоритетні напрями розвитку цього сегменту, зокрема, через інтеграцію і участь в інноваційних формах господарювання - кластерах, агротехнопарках, бізнес-інкубаторах тощо. Інформаційною базою дослідження є наукові здобутки провідних вітчизняних та зарубіжних учених, дані Державної служби статистики України, Євростату, Департаменту сільського господарства США. На підставі отриманих результатів обґрунтовано соціальну та економічну доцільність розвитку інноваційних форм господарювання на селі й інтеграції з дрібнотоварними сільськогосподарськими виробниками.

Елементи наукової новизни. Запропоновано сучасні інноваційні альтернативні організаційні форми аграрного бізнесу. Участь у них сільськогосподарських підприємств забезпечуватиме високу адаптивність, інформаційну та фінансову підтримку, розподіл ризиків господарювання, підвищення конкурентоспроможності тощо.

Практична значущість. Оцінено стан організаційної трансформації аграрного сектору економіки України та перспективи і переваги розвитку інтегрованих організаційних структур на інноваційних засадах. Табл.: 2. Рис.: 2. Бібліогр.: 30.

Ключові слова: форма підприємницької діяльності, великі, середні та малі сільськогосподарські підприємства, сільськогосподарська кооперація, кластер, агротехнопарк, бізнес-інкубатор, агрохолдинг.

Грановська Вікторія Григорівна - кандидат економічних наук, доцент, докторант, Херсонський державний аграрний університет (м. Херсон, вул. Стрітенська, 23)

E-mail: vgranovska@ukr.net

Крикунова Вікторія Миколаївна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії та аналізу, Херсонський державний аграрний університет (м. Херсон, вул. Стрітенська, 23)

E-mail: krykunova_vm@yahoo.com

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку зовнішнього середовища - глобалізація, інтеграція до світового економічного простору, лібералізація умов торгівлі за одночасного підвищення вимог споживачів і ступеня їх впливу на діяльність бізнесових структур, інноваційні виклики, позначаються не лише на технологічних, а й на управлінських та організаційних аспектах функціонування організаційно-правових структур, зумовлюючи появу нових форм підприємництва й удосконалення існуючих. Формування та зміцнення конкурентної позиції, адаптивність і гнучкість економіки підприємства стає результатом стратегічної взаємодії зовнішніх ринкових та внутрішніх виробничих і управлінських факторів. Серед останніх ключового значення набуває обґрунтування

оптимальної для конкретних умов форми організації підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові публікації відображають окремі аспекти інституційних змін сфери аграрного бізнесу [7; 12; 15]; висвітлюють переваги та недоліки різних за розміром підприємств, важливі економічні функції, що виконують малі підприємства [1; 3; 4; 5; 21]; досліджують сучасні інтеграційні тенденції в аграрному секторі економіки [2; 9; 17; 22], а також особливості та завдання впровадження інноваційних форм підприємницької діяльності [11; 13; 14; 23] й об'єднань підприємств, їх роль у розвитку інфраструктури аграрного ринку та ринку інноваційних продуктів для аграрної сфери.

Мета статті - визначити напрями удосконалення підприємницької діяльності в аграр-

© В.Г. Грановська, В.М. Крикунова, 2018

ному секторі економіки на основі запровадження інноваційних форм її організації.

Виклад основних результатів дослідження. Найпоширенішими організаційними формами сільськогосподарського підприємства в європейських країнах є сімейні ферми та кооперативи фермерських господарств. Середній розмір сімейної ферми залежить від історичних, соціальних, природних умов і зміни спеціалізації. Наприклад, в Австралії цей розмір досягає 1,8 тис. га, у США і Канаді – близько 200 га, тоді як у Західній Європі становить лише 17 га, а в Японії – 2 га [28]. Частка сімейних ферм у сільському господарстві Євросоюзу надзвичайно висока: близько 85% усіх ферм Європейського Співтовариства – сімейні, які обробляють майже 70% сільськогосподарських земель.

Відповідно до визначення Департаменту сільського господарства США, фермою (фермерським господарством) є будь-який господарюючий суб'єкт, що виробляє та реалізує сільськогосподарську продукцію на суму від 1000 дол. США у рік. Після досягнення максимальної позначки 6,8 млн ферм у 1935 р., їх кількість суттєво зменшилась у подальшому з відносною стабілізацією на початку 1970-х рр. Варіація чисельності сільськогосподарських виробників у цей період чітко відображала підвищення продук-

тивності внаслідок активного розвитку на інноваційних засадах і розширення можливостей зайнятості в інших секторах економіки. Сукупний обсяг виробництва сільськогосподарської продукції у період 1945-2015 рр. більш ніж подвоївся без суттєвого збільшення кількості вхідних ресурсів. Обсяг земельних угідь в обробітку майже не змінився, що означає збільшення середнього розміру ферм: від 61 га у 1935 р. до 179 га у 2016 р. [25; 26].

Розмір ферми визначається валовим грошовим доходом (gross cash farm income – GCFI). Це виручка від реалізації, урядові виплати, інший дохід, пов'язаний із фермерською діяльністю, включаючи дохід від виробничих контрактів. Як малі класифікують ферми із валовим грошовим доходом до 350 тис. дол. США. До середніх відносять ферми із доходом від 350 тис. дол. США до 999,999 тис. дол. США, до великомасштабних – із доходом вище 1,0 млн дол. США (у їх складі великими називають суб'єктів господарювання із доходом 1-4,9 млн дол. США, дуже великими – із доходом від 5 млн дол. США). На сьогодні в аграрному секторі США функціонує близько 2,06 млн ферм, які відіграють провідну роль. У 2016 р. на них припадало близько 99% всіх ферм і 90,4% обсягу виробництва (рис. 1).

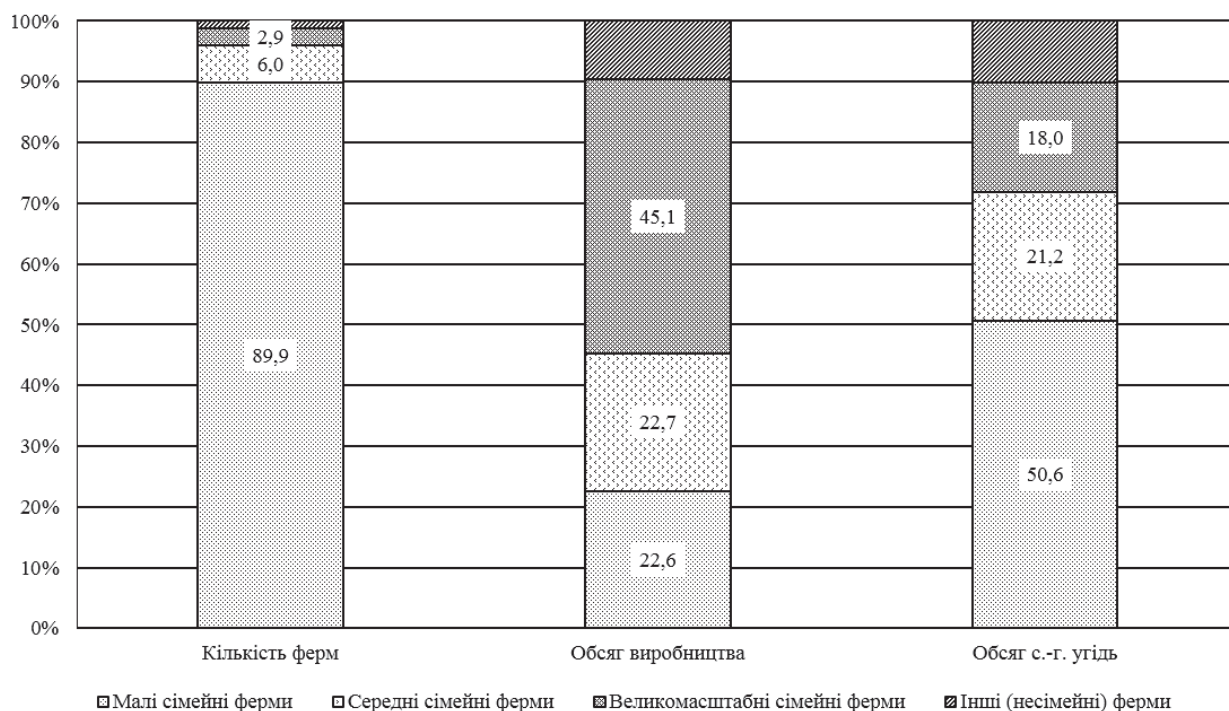

Рис. 1. Розподіл фермерських господарств США за розміром та обсягом виробництва, 2016 р.*

*Джерело: [24].

При цьому 90% сімейних ферм - це малі суб'єкти підприємницької діяльності, чий внесок у вартість продукції сільського господарства становить 22,6%. Водночас великі сімейні ферми із річним доходом вище 1 млн дол. США становлять 3,0% господарств і забезпечують 45,1% загального обсягу виробництва, використовуючи 18% сільськогосподарських угідь. На інші ферми припадає 1% господарств і 10% вартості продукції сільського господарства. При цьому 19% з них отримують дохід більше 1 млн дол. США у рік і виробляють 88% продукції цього типу ферм.

Більшість великих ферм є сімейними: 59 тис. од., або 90 % загальної кількості такого типу підприємств. Із 6300 великих інших ферм у 2015 р. близько 1760 функціонували як корпорації або партнерства (у 99,5 % кількість учасників не перевищує 10 осіб), решта - як кооперативи та як підприємства, що належать трастам та іншим інституціям і управляються найманими менеджерами.

Однією із виразних тенденцій є концентрація виробництва у великих підприємствах. На користь цього свідчить підвищення частки продукції ферм із річним доходом вище 1 млн дол. США - від 30 % у 1991 р. до 50 % у 2015 р. Це об'єктивний процес, адже завдяки інноваціям у сільському господарстві виробники мають можливість збільшити обсяг сільськогосподарських угідь або поголів'я тварин і таким чином використати позитивний ефект масштабу для зміцнення фінансового стану. В середньому у великих аграрних підприємствах США кращі індикатори фінансового стану, порівняно з малими. Наприклад, у 2015 р. 74 % великих сімейних ферм (з доходом від 5 млн дол. США) мали показник рентабельності діяльності, що пе-

ревищив 10 %, тоді як таких ферм середнього розміру (річний сукупний дохід від 350 тис. дол. США до 999,999 тис. дол. США) налічувалося 54 %, а малих (дохід від 150 тис. дол. США до 349,999 тис. дол. США) - 41 %. На цій підставі аналітики наголошують на необхідності ведення диференційованої державної політики стосовно різних за розміром ферм, що відповідає й реаліям української економіки [30].

Ринкова трансформація економіки в нашій державі спричинила суттєві структурні зрушення в аграрному секторі, пов'язані, зокрема, з формами господарювання та практикою менеджменту в сільськогосподарських підприємствах. Специфіка вітчизняного розподілу підприємств за правовим статусом, функціонування підприємств державної форми власності та перехідних форм господарювання унеможлиблює безпосереднє порівняння з показниками розвинутих країн, проте можливо оцінити загальні тенденції.

За даними Державної служби статистики України, кількість сільськогосподарських підприємств в Україні у 2012-2016 рр. зменшувалася за винятком останнього з аналізованих років (табл. 1). На 01.01.2016 р. кількість діючих підприємств становила 47 697, з них 70,6 % припадає на фермерські господарства, яких налічувалося 33,7 тис. од., що на 4,3% більше від попереднього року [10]. Частка державних підприємств є найнижчою і практично не змінювалася протягом досліджуваного періоду - 0,5 %, їх кількість при цьому поступово зменшувалася і становила 222 у 2016 р., що на 8% менше від показника 2015 р. Частка господарських товариств дорівнювала 18%, а їх кількість - 8,7 тис. од., що на 12% більше порівняно з 2015 р. У цілому виробники використовували близько 20,7 млн га сільськогосподарських угідь.

1. Динаміка кількості сільськогосподарських підприємств в Україні

Вид підприємств	2012 р.		2013 р.		2014 р.		2015 р.		2016 р.		2016 р., % до	
	од.	% до підсумку	од.	% до підсумку	од.	% до підсумку	од.	% до підсумку	од.	% до підсумку	2012 р.	2015 р.
Господарські товариства	8235	16,7	8245	16,8	7750	16,8	7721	17,0	8700	18,2	105,6	112,7
Приватні підприємства	4220	8,5	4095	8,3	3772	8,2	3627	8,0	3752	7,9	88,9	103,4
Виробничі кооперативи	848	1,7	809	1,6	674	1,5	596	1,3	738	1,5	87,0	123,8

Фермерські господарства	34035	68,9	34168	69,7	33084	71,6	32303	71,2	33682	70,6	99,0	104,3
Державні підприємства	296	0,6	269	0,5	228	0,5	241	0,5	222	0,5	75,0	92,1
Підприємства інших форм господарювання	1781	3,6	1460	3,0	691	1,5	891	2,0	603	1,3	33,9	67,7
Усього	49415	100,0	49046	100,0	46199	100,0	45379	100,0	47697	100,0	96,5	105,1

Джерело: [10].

Прибутки за результатами діяльності у 2016 р. отримали 88,3 % підприємств із середнім рівнем рентабельності операційної діяльності 32,7 % (табл. 2).

2. Основні показники діяльності сільськогосподарських підприємств в Україні

Показники	Роки					2016 р. у % до	
	2012	2013	2014	2015	2016	2012 р.	2015 р.
Чистий прибуток (збиток), млн грн	26728,4	14925,7	21413,4	101912,2	89330,8	334,2	87,7
Підприємства, які одержали чистий прибуток, %	78,6	80,3	84,7	88,9	88,3	9,7 в.п.	-0,6 в.п.
фінансовий результат, млн грн	33570,1	26186,6	51668,0	127525,5	102230,4	3,0 раза	80,2
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	22,8	11,7	21,4	43,0	32,7	9,9 в.п.	-10,3 в.п.
Кількість найманих працівників, тис. осіб	621,8	579,8	528,9	500,9	507,7	81,7	101,4
Сільськогосподарська продукція - всього, у постійних цінах 2010 р., тис. грн	223254,8	252859,0	251427,2	239467,3	254640,5	114,1	106,3
у т.ч. рослинництво	149233,4	175895,2	177707,9	168439	185052,1	124,0	109,9
тваринництво	74021,4	76963,8	73719,3	71028,3	69588,4	94,0	98,0

Джерело: [10].

Найнижчою рентабельністю та збитковістю деяких видів продукції характеризується діяльність підприємств державної форми власності: неприбуткове виробництво овочів, м'яса великої рогатої худоби та вовни. Найвищої результативності досягли господарські товариства та підприємства приватної форми власності.

Фермерський сектор представлений також особистими селянськими господарствами, що не мають юридичного статусу, проте до них належить велика категорія виробників сільськогосподарської продукції. Це 4 млн господарств (за деякими оцінками - 4,5 млн), які позиціонуються як особисті селянські. За даними статистичної звітності, ці підприємства виробляють понад 46 % валової продукції сільського господарства, обробляють близько 15 % усіх сільськогосподарських угідь, у них зайнято майже 40 % сільського населення.

Світовий досвід переконує, що найбільш стабільними в умовах глобальної кризи є країни з соціально орієнтованими економіками, з переважанням кооперативних об'єднань у виробничій та обслуговуючій

сферах. У Швеції кооперація в економіці країни становить 90 %, Франції, Бельгії, Нідерландах, Австрії - від 60 до 70 % [29]. Однак в Україні - лише 1,5 % (738 підприємств) сільськогосподарських виробничих кооперативів.

Основними проблемами розвитку кооперації в Україні слід назвати безсистемність проведення ринкових реформ без належного наукового обґрунтування, слабкий розвиток інфраструктури збуту, переробки та зберігання готової продукції. Проте варто наголосити, що труднощі трансформації світового досвіду пов'язані також із відсутністю мотиваційного механізму розвитку кооперації, неузгодженістю механізмів розвитку кооперативів із механізмами фінансової, дотаційної й кредитної підтримки та суспільною недовірою до різних форм об'єднань.

Традиційними для національної наукової думки є питання обґрунтування оптимальної за структурою й розміром форми господарювання та можливість адаптації світового досвіду ведення дрібнотоварного або альтернативного господарства. Так, професор В. Г. Галанець [7] у своїй оцінці малих форм

господарювання виходить з того, що в умовах кризи вони мають такі конкурентні переваги порівняно з великотоварними сільськогосподарськими підприємствами: не потребують капіталовкладень, легше пристосовуються до умов ринку, але ці переваги тимчасові, а недоліки – глобальні: за своїми розмірами й рівнем технічної оснащеності вони не спроможні освоювати досягнення науково-технічного прогресу. Перевагами малих форм господарювання багато авторів називають такі: чутливість до змін у ринковому просторі [21], новаторська роль у застосуванні сучасних методів управління та використання інноваційних розробок при виробництві продукції [3], здатність до ощадливості [16], оптимального розподілу ресурсів для потреб виробництва [18], швидкість реакції на зміну кон'юнктури ринку [4]. Водночас деякі вітчизняні науковці вважають, що ця форма господарювання була економічно і фінансово вразливою у конкурентних умовах економічного простору [2], їй притаманні низькі управлінський рівень та технічної озброєності [1], відсутня система самоорганізації, обмеженість фінансових ресурсів, нестабільність доходів, висока вразливість до несприятливих економічних факторів [5].

Нині Міністерство аграрної політики та продовольства України в ході реформування галузі запропонувало задіяти комплексний план інноваційного розвитку галузі «3+5». У даному контексті визначено три основні пріоритети та п'ять напрямів, що взаємодітимуть. Три пріоритети – це реформа системи державної підтримки із зосередженням уваги на малих підприємствах і фермах, завершення земельної реформи та реформи державних підприємств. П'ять головних напрямів: розвиток ринків збуту, органічне виробництво й нішеві культури, розвиток сільських територій, зрощення та безпека харчової продукції. У результаті реалізації заходів створюватиметься комфортне бізнес-середовище для всіх за розмірами підприємств: від малих і середніх до великих агрохолдингів. Для перших – шляхом гарантії підтримки від держави: вигідними програмами кредитування і страхування, допомогою в обігу продукції та освоєнні нових напрямів. Для других – забезпечення прозорих правил діяльності на ринку [19].

Отже, у системі ринкових відносин мале підприємство має низку конкурентних по-

рівняльних переваг: оперативно реагує на зміну ринкової кон'юнктури з відповідною гнучкістю; визначає темпи економічного зростання, структуру і якість валового внутрішнього продукту; оптимальне для заповнення малоєфективних для великого бізнесу економічних ніш; виконує важливу функцію пом'якшення соціальної напруги в суспільстві через забезпечення зайнятості населення; орієнтоване на прискорення впровадження досягнень науково-технічного прогресу та впровадження результатів його діяльності у виробництво; забезпечує активізацію інноваційних процесів і ефективних інновацій; поширює демократичні принципи в економічних відносинах. Також їхніми перевагами слід вважати: сприяння конкуренції та протистояння монополістичним тенденціям; задоволення специфічних потреб споживачів; пом'якшення наслідків економічної кризи. Певними недоліками малих форм можна назвати невеликий обсяг операцій, що лімітує можливості малого підприємства розширювати свою діяльність, підвищену вразливість від коливань ринкової кон'юнктури та фінансову вразливість. Подолати ці негативні моменти можливо через розвиток інтеграційних відносин, що має базуватися на формуванні сталих міжгосподарських зв'язків, утворенні галузевих і регіональних об'єднань, різних за розмірами й організаційно-правовими формами [9].

Альтернативою традиційному способу господарювання й організації виробництва мають стати такі інноваційні на сьогодні утворення: кластери, бізнес-інкубатори, провайдингові кооперативи, екопоселення та агропарки, агротехнопарки, що можуть бути представлені різними за розмірами і формами, адаптивними, конкурентоспроможними, легко інтегрованими й орієтованими на соціальні та економічні потреби формуваннями (рис. 2).

Для формування принципів функціонування, оцінки переваг і ризиків впровадження інноваційних форм організації виробництва в управління суб'єктами національного аграрного сектору з метою створення новітньої моделі, що забезпечуватиме зміцнення їх конкурентних позицій та просування на зовнішній ринок, варто детальніше розглянути деякі з них.

Кластеризація набуває широкого визнання у світі як основний інструмент розвитку конкурентоспроможності, стимулювання ін-

новацій, залучення інвестицій, створення нових технологій. Досвід розвинутих країн переконує, що можливості кластерного підходу використовують для вирішення завдань, спрямованих на піднесення економіки окремих галузей і регіонів. Кластери залучають набагато більше інвестицій, ніж по-

одинокі компанії. Цьому зазвичай сприяють мультиплікативне підсилення дій підприємств, що об'єднуються для досягнення спільної мети – підвищення індивідуальної конкурентоспроможності на основі використання сумарних конкурентних переваг.

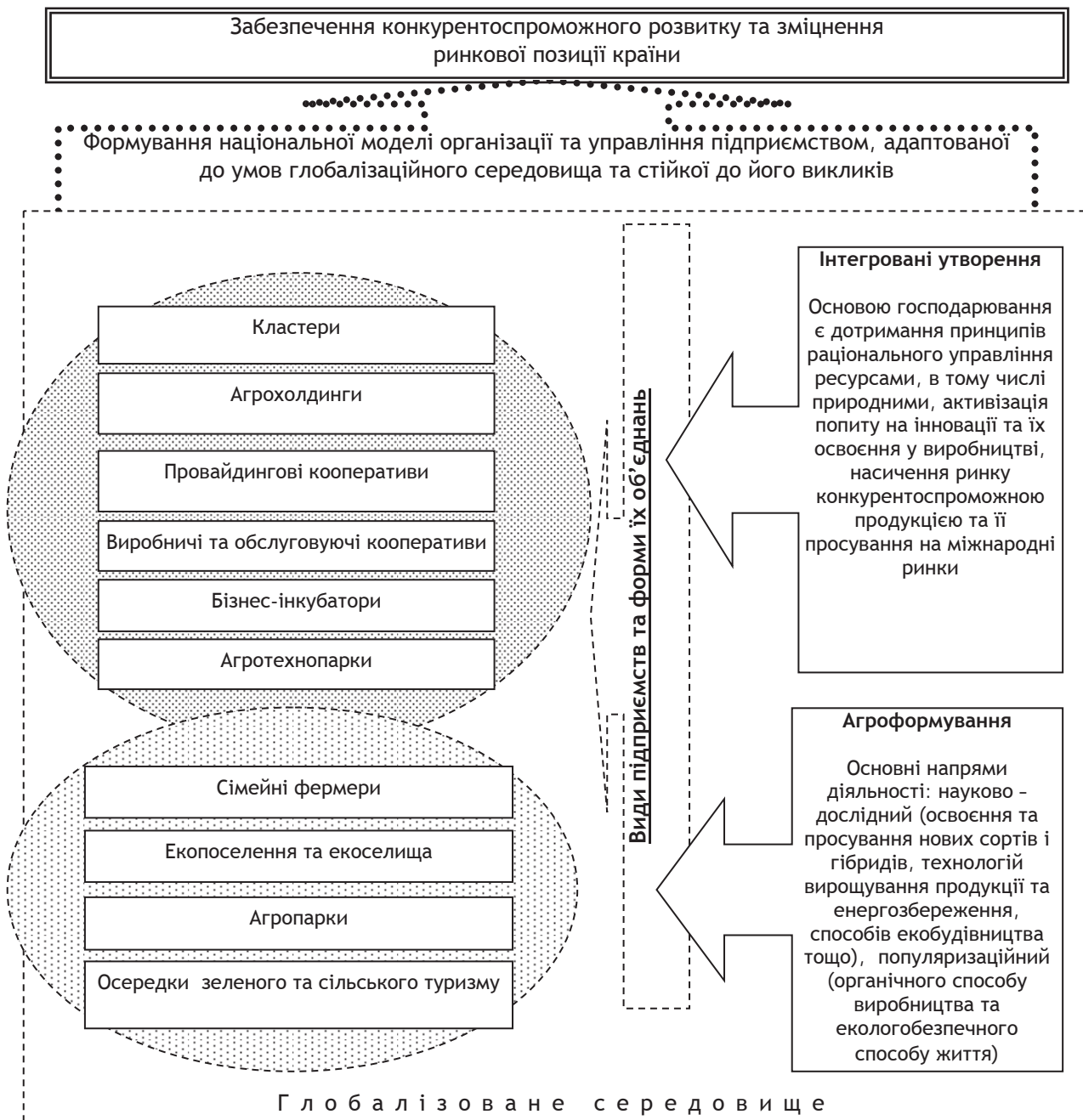

Рис. 2. Види інноваційних альтернативних агропідприємницьких утворень*

*Джерело: Розробка автора.

Кластерні об'єднання активно застосовуються у США та багатьох країнах ЄС, де теорію кластерів вважають одним із ключових інструментів підвищення рівня конкурентоспроможності окремих галузей. Так, повністю кластеризовано промисловість у Фінляндії та скандинавських країнах. Проведена за

декілька років робота вивела Данію у світові лідери кластеризації економіки, в якій нині функціонують 29 провідних кластерів. У США більше половини підприємств працюють за такою моделлю виробництва: підприємства кластера розташовані в одному регіоні й максимально використовують його природ-

ний, кадровий та інтеграційний потенціали [27].

Американські «ноу-хау» в секторі виробництва споживчих товарів забезпечили лідерство країни в сільському господарстві, виробництві пакувальних і механізованих засобів (галузі-постачальники) поряд з успіхами в галузі реклами та фінансовому секторі (галузі-споживачі). В основному продукція кластерів орієнтована на експорто- або імпортозаміщення [14].

Визначальним у високій конкурентоспроможності кластерних формувань є: використання конкурентних переваг територій, на яких концентрується певне виробництво (наявність та якість ресурсів, кваліфікація і вартість робочої сили, територіальне розміщення, природно-кліматичні умови тощо), що дає змогу використати ці переваги для виробництва конкурентоспроможного продукту й підвищення доходів жителів і бюджетів територій. З такого погляду кластери виконують функцію своєрідних «точок зростання» регіональних економік, а подекуди й держав; посилення конкурентних переваг через налагодження прямих зв'язків між учасниками кластера (як формальних, так і неформальних), що формуються для спільної діяльності з великотоварного виробництва конкурентоспроможного продукту, адже окремий учасник без співпраці з іншими та спеціалізації не може налагодити ефективне виробництво.

Характерна особливість кластерних утворень - оптимальна комбінація конкуренції та кооперації так, що об'єднання в одних сферах допомагають успішно вести конкурентну боротьбу в інших. При цьому внутрішня конкуренція в окремих галузях є вибірковою та добровільною, а позитивний економічний і соціальний ефект від глибинної технологічної кооперації на основі участі в системах нагромадження вартості зростає й надає перевагу порівняно з ізольованими конкурентами. Кластерні утворення являють собою концентрацію малих і середніх підприємств навколо ринкових лідерів на основі виробничо-технологічних, науково-технічних і комерційних потреб у межах географічно обмежених територій. Вони є ключовим елементом інноваційного розвитку, що стимулює економічне зростання, зміцнює конкурентний статус і дає змогу регіонам бути активним партнером у глобальній економіці [6].

Найбільш суперечливими на сьогодні є підходи до оцінки агрохолдингових утворень, що є висококонкурентними інвестиційно привабливими інтегрованими господарськими структурами, що роблять значний внесок у забезпечення продовольчої безпеки України, зміцнюють її експортний потенціал, сприяють техніко-технологічному оновленню галузей сільського господарства, високій ефективності та конкурентоспроможності аграрного сектору на внутрішньому і зовнішньому ринках. Науковці ННЦ «Інститут аграрної економіки» визначають агрохолдинги як «сучасні великотоварні агропромислові формування інноваційного спрямування, вони є трансрегіональними та високо інтегрованими» [17]. За усіх позитивних економічних перспектив розвитку даного типу утворень слід констатувати, що потребують системного контролю та регулювання з боку держави питання економічної конкуренції на ринку землі, соціально-економічного розвитку сільських територій, рівня життя сільського населення і продовольчої безпеки суспільства.

Згідно з даними дослідження Українського клубу аграрного бізнесу «Агрохолдинги України 2016», найбільш активними учасниками процесу консолідації земель сільськогосподарського призначення нині є середні агрохолдинги із земельним банком 20-40 тис. га. До 2020 року у профільній асоціації прогнозують, що земельний банк агрохолдингів може збільшитися до 6,25 млн га [22]. За обсягом земельних банків, які знаходяться в оперативному управлінні агрохолдингів, перші десять - це компанії, які контролюють 150-670 тис. га сільськогосподарських земель. При цьому в управлінні 10 найбільших агрохолдингів у цілому знаходиться близько 7,5 % сільськогосподарських угідь України. Серед найпотужніших аграрних холдингів (за обсягом земельного банку в оперативному управлінні) слід виділити: "Укрлендфармінг", НСН, "Кернел Групп", "Миронівський Хлібопродукт", "Українські аграрні інвестиції", "Астарта-Київ", "Мрія Агрохолдинг", "HarvEast", "Агротон". ТОП-10 найбільших компаній у 2014 р. зібрали 10,83 млн т зерна - 58 % від виробництва в агрохолдингах, або 17 % від сукупного виробництва в Україні. Практично у всіх холдингах ТОП-10 показники врожайності зернових набагато вищі від середніх по галузі.

Важливим фактором розвитку інноваційної інфраструктури аграрного сектору є створення нових організаційних структур технопаркового типу. Сучасний технологічний парк розглядається як форма територіальної інтеграції науки, освіти й виробництва у вигляді об'єднання наукових установ, навчальних закладів, виробничих підприємств або їхніх підрозділів з метою прискорення розробки і застосування науково-технічних і техніко-технологічних досягнень [11]. Саме технологічні парки можуть стати тими організаційними структурами, де впроваджуються в практику прикладні та фундаментальні наукові дослідження, створюються сприятливі умови для реалізації процесу освоєння нових ідей і винаходів [8].

Агротехнопарк, або агропарк - полігон створення та використання точкової технології інноваційної діяльності, що дозволяє на конкретній сільській території концентрувати інноваційний потенціал, формувати «точки економічного зростання» бази апробації нових технологій. На сьогодні технопаркові структури є найдоступнішою формою комерційної реалізації науково-технічних розробок у країнах ринкової економіки [20]. Агротехнопарк як інфраструктурний об'єкт підтримки середнього і малого підприємства покликаний слугувати формуванню інноваційного середовища в агропромисловому секторі економіки, забезпечуючи комплексне сприяння підприємцям, починаючи від стадії «зародження» до досягнення рівня «зрілості» та здатності підприємства самостійно функціонувати на ринку [15].

Агротехнологічні парки є частиною продовольчих кластерів та опосередковано забезпечують споживача своїм продуктом. Унікальність механізму формування й розподілу продукту агротехнологічного парку полягає у тому, що вироблений продукт кожного центру концентрується біля зони масового споживання у розподільних, логістичних чи оптових центрах. Агротехнологічні парки орієнтовані на високотехнологічні виробництва, зберігання, переробку, передпродажну підготовку, а також надання логістичних, сервісних та інших послуг. Ефект від впровадження такого механізму полягає в результативнішому використанні загальної інфраструктури й утворенні інтегральних форм об'єднань і ланцюжків поставки. Залежно від території склад елементів агропарку може змінюватись. Агротехнологічні

парки покликані розвивати інфраструктурне забезпечення сільських територій, поєднуючи сфери виробництва, зберігання сервісного обслуговування, переробки, торгівлі й освіти.

Відповідно до галузевих і регіональних умов, до складу агропарку можна вводити різні компоненти: тепличний комплекс, овочесховище, цех фасування й пакування, високо- та низькотемпературні склади, завод з виробництва гофротари, оптовий ринок, електронний аукціон з продажу сільськогосподарської продукції, транспортне підприємство, навчально-виробничий центр та інші елементи. Кінцевим продуктом кожної «технологічної лінії» має стати товар глибокого ступеня переробки з високою доданою вартістю. Розташування ланцюжка підприємств на одній території знижує логістичні витрати, дає змогу ефективно використовувати потенціал фахівців, оптимізувати впровадження розробок сучасної аграрної науки і високотехнологічного обладнання.

На території агропарку варто розміщувати підприємства з переробки та пакування продуктів харчування, цехи з виробництва комбікормів або переробки органічних добрив [12]. Тут варто створювати багатофункціональні бази дрібнооптової та роздрібною торгівлі, споруджувати виставкові павільйони, майданчики для ділових переговорів, будувати готелі та сервісні центри для ремонту сільгосптехніки. Основними споживачами продукції і послуг агротехнологічного парку є великі підприємства роздрібною торгівлі, а також підприємства громадського харчування і супермаркети. Так, частка цього сегмента в державах Європи і Північної Америки досягає 50 %. Конкурентна перевага даного типу формування - створення замкнутої інфраструктури, що об'єднує кілька ланок ланцюжка агробізнесу. Очікуваними позитивними результатами є: диверсифікація виробництва, модернізація і технічне переозброєння діючих підприємств; якісно нове та якнайповніше задоволення потреб населення в продукції переробки підприємств, що відповідає світовим стандартам якості; збільшення обсягів і розширення асортименту виробництва якісної продукції; зростання рівня зайнятості та життя населення на даних сільських територіях та їх розвиток.

Дещо подібного за цілями є бізнесінкубація, якій належить провідна роль у розвитку нових виробничих напрямів, інновацій-

них підприємств, зміцненні конкурентних позицій малих підприємств на ринку і сприяттні формуванню умов, що полегшують входження в нього. Поширення бізнес-інкубаторів – один з основних способів задоволення потреб нових підприємств аграрного сектору інноваційного типу. Бізнес-інкубатори – це ті формування, що дають змогу новим аграрним підприємствам або таким, що переорієнтовують свою діяльність, набути необхідного інформаційного та технологічного забезпечення щодо обраних виробничого напрямку або сфери, сприяють подоланню ринкових бар'єрів при утворенні бізнес-структури та на початковому етапі розвитку.

За статистичними даними, самостійно досягти економічної ефективності виробництва може тільки кожне третє підприємство, тоді як інкубація дозволяє досягти успіху на ринку та зміцнити конкурентну позицію понад 85 % агроформуванням [23]. Агротехнопарк та інкубатори агробізнесу покликані сформувати в сільськогосподарському регіоні або районі мережу взаємопов'язаних малих ферм і підприємств. Вони мають сформувати в регіоні середовище підтримки малих ферм і підприємств. При цьому агротехнопарк та інкубатори агробізнесу мають справу з підприємствами двох видів: сільськогосподарського виробництва (ферми) і переробної та харчової промисловості (малі промислові підприємства).

Іншою сучасною інтегрованою структурою є провайдинговий кооператив – організаційно-правова форма договірних відносин товаровиробників аграрного сектору з провідними навчальними закладами, науководослідними інститутами, консалтинговими фірмами, лабораторіями, переробними і харчовими підприємствами на кооперативних засадах з метою спільної реалізації інноваційних проектів [13]. Провайдинговий кооператив виконує в основному посередницькі

функції між споживачем інноваційного продукту та безпосереднім його постачальником. При цьому замовниками інновацій є члени кооперативу, що зменшує вартість впровадження інновацій, дозволяє збільшити чистий прибуток від реалізації та рентабельність продукції, виготовленої на інноваційній основі з використанням сучасних технологій і розробок наукового сектору економіки України.

Висновки. Бізнес-середовище суб'єктів аграрного сектору економіки України характеризується несталістю, відсутністю дієвих механізмів управління та державної підтримки, що зумовлює процеси трансформації організаційних структур та необхідність запровадження інноваційних альтернативних форм господарювання на селі з метою забезпечення конкурентоспроможного розвитку. Труднощі з впровадженням інноваційних альтернативних аграрних утворень, що характеризуються високою адаптивністю до національного середовища й економічною ефективністю, пов'язані з певними системними проблемами. Такими можна вважати недосконалість інституційного забезпечення, низький рівень методичного і кадрового забезпечення, невмотивованість до інноваційного розвитку в аграрних підприємствах, а також суб'єктивні причини – соціальна напруженість у суспільстві, дезорієнтованість, ментальність, неготовність до змін тощо.

При зміні підходу до управління переліченими інноваційними формами очікуються такі позитивні зрушення: формування системи господарських відносин між підприємствами різних форм і розмірів, бізнес-середовища підтримки малого аграрного бізнесу, забезпечення сприятливого інформаційного середовища та інтеграція до нього малих форм господарювання, зв'язків між галузями та сферами, такими як виробництво, харчова промисловість, переробка, торгівля тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Амбросов В. Я., Маренич Т. Г. Великотоварні підприємства як основа впровадження інновацій. *Економіка АПК*. 2007. № 6. С. 15-18.
2. Андрійчук В. Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку : монографія. Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2007. 216 с.
3. Бех Н. Особливості розвитку та функціонування малого і середнього бізнесу в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2010. № 1(26). С. 16-18.
4. Білик В. В. Сучасні тенденції розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. *Ефективна економіка*. Дніпропетровськ : ДДАУ, 2012. 348 с.

References

1. Ambrosov, V.Ya., & Marenych, T.H. (2007). Velykotovarni pidpriemstva yak osnova vprovadzhennia innovatsii [The large-scale enterprises as a basis for the introduction of innovations]. *Ekonomika APK*, 6, pp. 15-18 [In Ukrainian].
2. Andriichuk, V.H. (2007). *Kapitalizatsiia silskoho hospodarstva: stan ta ekonomichne rehuliuвання rozvytku : monohrafiia* [Capitalization of agriculture: state and economic regulation of development: monograph]. Nizhyn: TOV "Vydavnytstvo "Aspekt-Polihraf" [In Ukrainian].
3. Bekh, N. (2010). Osoblyvosti rozvytku ta funktsionuvannia maloho i serednoho biznesu v Ukraini [Features of development and functioning of small and medium business in Ukraine]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, 1(26), pp. 16-18 [In Ukrainian].

5. Виговська В. Малий бізнес України: сучасний стан і тенденції розвитку. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 1 (91). С. 59-63.
6. Вінніченко І. І. Інноваційна діяльність аграрних підприємств: стан та пріоритети. *Бюлетень міжнародного Нобелівського економічного форуму*. Дніпропетровськ, 2012. № 1(5). Т. 1. С. 44-48.
7. Галанець В. Г. Агропромисловий комплекс Львівщини: стратегія і тактика економічного зростання. *Економіка України в XXI столітті : ретроспектива і перспектива*. Львів : Львівський національний університет ім. І. Франка, 2002. С. 1-123.
8. Гордієнко В. П. Інноваційний розвиток регіонів на основі технопаркової концепції. *Економічний простір*. 2011. № 46. С. 37-44.
9. Гуроров А. О. Виробнича типізація сільськогосподарських підприємств у системі інтеграційних відносин. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2015. Вип. 162. С. 130-138. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtusg_2015_162_18.
10. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
11. Жидяк О. Р. Інноваційний розвиток підприємств аграрної сфери: регіональний аспект. *Економіка: реалії часу*. 2012. № 2(3). С. 165-168. URL : <http://www.economics.opu.ua/n3.html> [03.07.2016].
12. Задорожна Л. М. Оцінка стану інституційного забезпечення розвитку ринку інновацій в аграрній сфері. *Молодий вчений*. Київ. 2015. № 7(22). С. 70-75.
13. Кацук К. М. Перспективи створення інноваційних провайдінгових структур на кооперативних засадах. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/11925/1/16.pdf>.
14. Кирилов Ю. Є. Кластери як інструмент підвищення конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації. *Ефективна економіка*. 2013. № 12. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua>.
15. Кирилов Ю. Є. Методологічні орієнтири розвитку аграрного сектору України в умовах глобалізації. *Економіка АПК*. 2012. № 11. С. 104-107.
16. Кириченко О. А., Ваганов К. Г. Стратегія розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 1. С. 103-118.
17. Лупенко Ю. О., Кропивко М. Ф. Агрохолдинги в Україні та посилення соціальної спрямованості їх діяльності. *Економіка АПК*. 2013. № 7. С. 5-21.
18. Майсюра О. М. Сутність та проблеми розвитку малого підприємства в економіці України. *Економіка та держава*. 2010. № 2. С. 61-63.
19. Мінагрополітики представило комплексний план реформування галузі «3+5». URL : <http://minagro.gov.ua/node/21395>.
20. Не інноваційна Україна. URL : http://3222.ua/article/ne_innovatsyna_ukrana.htm.
21. Орлова В. О. Природні переваги малого бізнесу - основа його розвитку. *Бізнес Інформ*. 2012. № 11. С. 75-79.
22. Прогноз: Агрохолдинги до 2020 р. консолідуєть 6,25 млн га. URL : <http://agroportal.ua/ua/publishing/infografika/prognoz-agroholdingi-k-2020-g-konsolidiruyut-625-mln-ga/>.
23. Смаковська Ю. М. Інкубація бізнесу як ефективна система підтримки малого підприємництва. URL : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/1698/1/65.pdf>.
24. America's Diverse Family Farms. 2017 Edition. URL : <https://www.ers.usda.gov/webdocs/publications/86198/eib-185.pdf?v=43083>.
25. Average farm size in the United States from 2000 to 2016. The Statistics Portal. URL : <https://www.statista.com/statistics/196106/average-size-of-farms-in-the-us-since-2000/>.
26. Dimitri C., Effland A., Conklin N. The 20th Century Transformation of U.S. Agriculture and Farm Policy. URL : https://www.ers.usda.gov/webdocs/publications/44197/13566_eib3_1_.pdf?v=41055.
27. Engel J. S. Global Clusters of Innovation: Lessons from Silicon Valley. *California Management Review*. 2015. No. 1. P. 36-65. URL : <https://canvas.upenn.edu/files/54525389/download?...1>.
28. Farm structures. URL : <https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/facts-figures/farm-structures.pdf>.
4. Bilyk, V.V. (2012). *Suchasni tendentsii rozvytku maloho ta serednoho biznesu v Ukraini [Modern trends in the development of small and medium business in Ukraine]*. Efektyvna ekonomika. Dnipropetrovsk: DDAU [In Ukrainian].
5. Vyhovska, V. (2009). *Malyi biznes Ukrainy : suchasnyi stan i tendentsii rozvytku [Small business in Ukraine: current state and development trends]*. Aktualni problemy ekonomiky, 1 (91), pp. 59-63 [In Ukrainian].
6. Vinnichenko, I.I. (2012). *Innovatsiina diialnist ahrarnykh pidpriemstv: stan ta priorytety [Innovative activity of agrarian enterprises: state and priorities]*. Biuleten mizhnarodnoho Nobelivskoho ekonomichnoho forumu. Dnipropetrovsk, 1(5), pp. 44-48 [In Ukrainian].
7. Halanets, V.H. (2002). *Ahropromyslovyi kompleks Lvivshchyny : stratehiia i taktyka ekonomichnoho zrostantia. [Agro-industrial complex of Lviv region: strategy and tactics of economic growth]*. Ekonomika Ukrainy v KhKhI stolitti : retrospektyva i perspektyva - Ukraine's economy in the twenty-first century: retrospective and prospect. Lviv: Lvivskyi natsionalnyi universytet im. I. Franka [In Ukrainian].
8. Hordiienko, V.P. (2011). *Innovatsiinyi rozvytok rehioniv na osnovi tekhnoparkovoi kontseptsii [Innovative development of regions on the basis of the technology park concept]*. Ekonomichnyi prostir, 46, pp. 37-44 [In Ukrainian].
9. Hutorov, A.O. (2015). *Vyrobnycha typizatsiia silskohospodarskykh pidpriemstv u systemi intehratsiinykh vidnosyn [Production typization of agricultural enterprises in the system of integration relations]*. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu silskoho hospodarstva imeni Petra Vasylenka, 162, pp. 130-138. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtusg_2015_162_18. [In Ukrainian].
10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from: <http://ukrstat.gov.ua> [In Ukrainian].
11. Zhydiak, O.R. (2012). *Innovatsiinyi rozvytok pidpriemstv ahrarnoi sfery: rehionalnyi aspekt [Innovative development of enterprises of agrarian sphere: regional aspect]*. Ekonomika: realii chasu, 2(3), pp. 165-168. Retrieved from: <http://www.economics.opu.ua/n3.html> [In Ukrainian].
12. Zadorozhna, L.M. (2015). *Otsinka stanu instytutsiinoho zabezpechennia rozvytku rynku innovatsii v ahrarnii sferi [Assessment of the institutional provision of development of innovation market in the agrarian sector]*. Molodyi vchenyi, 7(22), pp. 70-75 [In Ukrainian].
13. Kashchuk, K.M. (n.d.). *Perspektyvy stvorennia innovatsiinykh provaidynhovykh struktur na kooperatyvnykh zasadakh [Prospects for creating innovative supplying structures on a cooperative basis]*. Retrieved from: <http://eprints.zu.edu.ua/11925/1/16.pdf> [In Ukrainian].
14. Kyrylov, Yu.Ye. (2013). *Klastery yak instrument pidvyschennia konkurentospromozhnosti natsionalnoi ekonomiky v umovakh hlobalizatsii [Clusters as an instrument for competitiveness increasing of the national economy in terms of globalization]*. Efektyvna ekonomika, 12. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua> [In Ukrainian].
15. Kyrylov, Yu.Ye. (2012). *Metodolohichni oriietry rozvytku ahrarnoho sektoru Ukrainy v umovakh hlobalizatsii [Methodological guidelines for a development of the agrarian sector of Ukraine in terms of globalization]*. Ekonomika APK, 11, pp. 104-107 [In Ukrainian].
16. Kyrychenko, O.A., & Vahanov, K.H. (2008). *Stratehiia rozvytku maloho ta serednoho biznesu v Ukraini [Strategy of development of small and medium business in Ukraine]*. Aktualni problemy ekonomiky, 1, pp. 103-118 [In Ukrainian].
17. Lupenko, Yu.O., & Kropyvko, M.F. (2013). *Ahrokholdnyh v Ukraini ta posylennia sotsialnoi spriamovanosti yikh diialnosti [Agroholdings in Ukraine and strengthening the social orientation of their activities]*. Ekonomika APK, 7, pp. 5-21 [In Ukrainian].
18. Maisiura, O.M. (2010). *Sutnist ta problemy rozvytku maloho pidpriemstva v ekonomitsi Ukrainy [Essence and problems of small enterprise development in the Ukrainian economy]*. Ekonomika ta derzhava, 2, pp. 61-63 [In Ukrainian].

29. Ginder R., Artz G. M. Cooperation: A survival strategy for small and medium-sized farms. URL : https://lib.dr.iastate.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com.ua/&httpsredir=1&article=1312&context=leopold_grantreports.

30. Hopp R. A., MacDonald J. M., Korb P. Small Farms in the United States Persistence Under Pressure. URL : https://www.ers.usda.gov/webdocs/publications/44460/8727_eib63_1_.pdf?v=41063.

19. Minahropolityky predstavlyo kompleksnyi plan reformuvannya haluzi "3+5" [The Ministry of Agrarian Policy presented a comprehensive plan for reforming the sector "3+5"]. (2016). *Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine*. Retrieved from: <http://minagro.gov.ua/node/21395> [In Ukrainian].

20. Ne innovatsiina Ukraina [Not Innovative Ukraine]. Retrieved from: http://3222.ua/article/ne_nnovatsyna_ukrana.htm [In Ukrainian].

21. Orlova, V.O. (2012). Pryrodni perevahy maloho biznesu - osnova yoho rozvytku [Natural advantages of a small business are the basis of its development]. *Biznes Inform*, 11, pp. 75-79 [In Ukrainian].

22. Prohnoz: Ahrokhodynhy do 2020 r. konsoliduiut 6,25 mln ha [Forecast: agroholdings will consolidate 6.25 million hectares by 2020]. (2016). Retrieved from: <http://agroportal.ua/ua/publishing/infografika/prognoz-agroholdingi-k-2020-g-konsolidiruyut-625-mln-ga> [In Ukrainian].

23. Smakovska, Yu.M. (2008). Inkubatsiia biznesu yak efektyvna systema pidtrymky maloho pidpriumnytstva [Business incubation as an effective system for supporting small business]. Retrieved from: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/1698/1/65.pdf> [In Ukrainian].

24. America's diverse family farms. (2017). Retrieved from: <https://www.ers.usda.gov/webdocs/publications/86198/eib-185.pdf?v=43083> [In English].

25. Average farm size in the United States from 2000 to 2016. *The Statistics Portal*. Retrieved from: <https://www.statista.com/statistics/196106/average-size-of-farms-in-the-us-since-2000> [In English].

26. Caroline, D., Effland, A., & Conklin, N. (n.d.). The 20th century transformation of U.S. agriculture and farm policy. *Economic Information Bulletin No. 3*. Retrieved from: https://www.ers.usda.gov/webdocs/publications/44197/13566_eib3_1_.pdf?v=41055 [In English].

27. Engel, J.S. (2015). Global clusters of innovation: lessons from Silicon Valley. *California Management Review*, 1, pp. 36-65. Retrieved from: <https://canvas.upenn.edu/files/54525389/download?...1> [In English].

28. Farm structures. (2017). Retrieved from: <https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/facts-figures/farm-structures.pdf> [In English].

29. Ginder, R., & Artz, G.M. (2008). Cooperation: A survival strategy for small and medium-sized farms. Retrieved from: https://lib.dr.iastate.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com.ua/&httpsredir=1&article=1312&context=leopold_grantreports [In English].

30. Hoppe, R.A., MacDonald, J.M., & Korb, P. (2010). Small farms in the United States persistence under pressure. *Economic Information Bulletin No. 63*. Retrieved from: https://www.ers.usda.gov/webdocs/publications/44460/8727_eib63_1_.pdf?v=41063 [In English].

Hranovska V.H, Krykunova V.M. Organizational transformations of the agrarian business in Ukraine

The purpose of the article is to determine the improvement directions of entrepreneurship in the agrarian sector of the economy based on implementation of innovative forms of its organization.

Research methodology. In the research process have been used methods of statistical, comparative and graphical analysis to determine the conditions and trends of organizational transformations in agrarian business in Ukraine and developed countries.

Research results. The dynamics of subjects of agrarian entrepreneurship, their structure in terms of legal status, volume and results activity have been analyzed. The tendencies towards concentration of business in the agrarian sector have been revealed. These trends are characteristics of the current stage of development of the Ukrainian economy and economy of USA and EU countries. The advantages and disadvantages of different sized agricultural enterprises have been considered. That allows us to identify the similarity of problems faced by small-sized enterprises in the agrarian sphere, and determine the priority directions of development of this segment, in particular, through integration and participation in innovative organizational forms - clusters, agro-technical parks, business incubators, etc. The information background of the research is the scientific achievements of leading scientists, data of the State Statistical Service of Ukraine, Eurostat, US Department of Agriculture. Based on the obtained results, the social and economic expediency of the development of innovative forms of farming in rural areas and the integration of small-scale agricultural producers into them have been substantiated.

Elements of scientific novelty. The modern innovative alternative organizational forms of agrarian business have been identified and proposed. The participation of agricultural enterprises in them will ensure high adaptability, information and financial support, distribution of management risks, competitiveness increasing, etc.

Practical significance. The state of organizational transformation of the agrarian sector of the Ukrainian economy and the perspectives and advantages of the development of integrated organizational structures on an innovative basis have been evaluated. Tabl.: 2. Figs.: 2. Refs.: 30.

Keywords: entrepreneurship form, large, medium and small agricultural enterprises, agricultural cooperation, cluster, agro-technical park, business incubator, agroholding.

Hranovska Viktoriia Hryhorivna - candidate of economic sciences, associate professor (docent), competitor for doctor's degree, Kherson State Agricultural University (23, Stritenska st., Kherson)

E-mail: vgranovska@ukr.net

Krykunova Viktoriia Mykolaivna - candidate of economic sciences, associate professor (docent), associate professor (docent) of the department of economic theory and analysis, Kherson State Agricultural University (23, Stritenska st., Kherson)

E-mail: krykunova_vm@yahoo.com

Грановская В.Г., Крикунова В.Н. Организационные трансформации аграрного бизнеса в Украине

Цель статьи - определить направления совершенствования предпринимательской деятельности в аграрном секторе экономики на основе внедрения инновационных форм ее организации.

Методика исследования. С помощью статистического, сравнительного и графического методов осуществлена оценка состояния и тенденций организационных трансформаций аграрного бизнеса в Украине и в развитых странах мира.

Результаты исследования. Проанализирована динамика количества субъектов аграрного предпринимательства, их структура по признакам правового статуса, объема и результатов деятельности. Выявлены тенденции к концентрации бизнеса в аграрном секторе, характерные современному этапу развития украинской экономики, экономики США и стран ЕС. Исследованы преимущества и недостатки функционирования сельскохозяйственных предприятий разного размера, что позволило идентифицировать сходство проблем, которые стоят перед субъектами малого предпринимательства аграрной сферы и определить приоритетные направления развития этого сегмента, в частности, посредством интеграции и участия в инновационных формах хозяйствования - кластерах, агротехнопарках, бизнес-инкубаторах и т.д. Информационной базой исследования являются научные достижения ведущих отечественных и зарубежных ученых, данные Государственной службы статистики Украины, Евростата, Департамента сельского хозяйства США. На основании полученных результатов обоснована социальная и экономическая целесообразность развития инновационных форм хозяйствования на селе и интеграции с мелкотоварными сельскохозяйственными производителями.

Элементы научной новизны. Предложены современные инновационные альтернативные организационные формы аграрного бизнеса. Участие в них сельскохозяйственных предприятий обеспечит высокую адаптивность, информационную и финансовую поддержку, распределение рисков хозяйствования, повышение конкурентоспособности и т.д.

Практическая значимость. Оценено состояние организационной трансформации аграрного сектора экономики Украины, перспективы и преимущества развития интегрированных организационных структур на инновационных принципах. Табл.: 2. Илл.: 2. Библиогр.: 30.

Ключевые слова: форма предпринимательской деятельности, большие, средние и малые сельскохозяйственные предприятия, сельскохозяйственная кооперация, кластер, агротехнопарк, бизнес-инкубатор, агрохолдинг.

Грановская Виктория Григорьевна - кандидат экономических наук, доцент, докторант, Херсонский государственный аграрный университет (г. Херсон, ул. Стретенская, 23)

E-mail: vgranovska@ukr.net

Крикунова Виктория Николаевна - кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономической теории и анализа, Херсонский государственный аграрный университет (г. Херсон, ул. Стретенская, 23)

E-mail: krykunova_vm@yahoo.com

Стаття надійшла до редакції 12.03.2018 р.

Фахове рецензування: 13.03.2018 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Грановська В. Г., Крикунова В. М. Організаційні трансформації аграрного бізнесу в Україні. *Економіка АПК*. 2018. № 3. С. 63 — 74.

* * *